

staan, was in die tijd in de Republiek natuurlijk ook onmogelijk; ze bestond nergens in Europa, ze zou voor het leven van de Nederlandsche Staat zelf, die aan een vrijheidsoorlog tegen Roomsche vervolging haar ontstaan dankte, gevaarlijk zijn geweest; ze werd bovendien in Roomschegerichte landen op radicale wijze, onder gruwelijke onderdrukking, in haar kiem gesmoord of vernietigd. En niet-eenzijdig geschiedenisonderwijs zou ook niet nalaten, te wijzen op de bijzonder sterke en gunstige tegenstelling tusschen de toestand toenmaals, der getolereerde Roomsche minderheid in de Nederlandsche Gereformeerde Republiek, en die der bloedig vervolgd Protestantische minderheden in zoowat alle Roomsche landen. Een buitenstaander kan eigenlijk niet anders dan deze conclusie trekken: de Roomschen beschouwden (beschouwen?) godsdienstvrijheid in die landen, waar ze in de minderheid zijn, als een begeerlijk goed, maar ze verafschuwden (verafschuwden?) die vrijheid in landen, waar ze de meerderheid hebben, als een vreeselijk kwaad.

De eenzijdigheid overschrijdt in dit boek de behoorlijke grenzen. Overal past het de boven aangegeven, door Busken Huët geijkte methode toe: veel weglaten en op enkele dingen een schel licht laten vallen. Een typeerend voorbeeld uit vele: „als ergens in Europa Protestanten werden bemoeilijkt (spatieëring van ons) door Katholieke vorsten, dan hadden de Katholieken in Nederland vergeldings- of retorsiematregelen te vreezen, door de predikanten doorgedreven". Ja, dat is een typeerend prachtzinnetje, dat de ontleding waard zou zijn! Want, niet waar? De voor Frankrijk rampzalige, den Hugenooten ten hemel schreiende aangedane vervolging, met al haar schrikbarende treurnis van ontvolking en galeistraffen, wordt hier aangeduid door een zuurzoet „bemoeilijkt". En in dezelfde zin worden de door Gereformeerde predikanten „doorgedreven", te vreezen maatregelen gekenschetst en met cursiveering de Roomsche jeugd ingeprent als vergeldings- of retorsiematregelen. Had hier nu niet die bemoeilijking een beetje verduidelijkt moeten worden? Een behoorlijk naast-elkaar-plaatsen van de bemoeilijking van Protestanten door Katholieke vorsten in Frankrijk en Oostenrijk en Italië (Savoye!) en Spanje, en de in Nederland te vreezen, doch niet verwezenlijkte, retorsiedaden, zou nuttig en rechtvaardig geweest zijn.

Een paar typeerende eigenschappen van dit Roomsche geschiedenis-onderwijs moeten we voor een volgend artikel bewaren.

B. EBLING.

POPULAIR-WETEN - SCHADDELUKE SCHEITSEN

Het Chillasme en het Oude Testament.

XXXIII.

Koning en heilgdom, Ezechiel 37:24-28.

Aan het slot van de verklaring der zinnebeeldige handeling met de twee houten wordt nog een profetie toegevoegd die bijzondere bespreking verdient.

In vs. 24 krijgen we de belofte: „en mijn knecht David zal koning over hen zijn". Zooals we in de vorige schets reeds opmerkten, is hier de Messias bedoeld. Daarvoor pleit de overeenstemming met Ezech. 34:23. En deze overeenstemming spreekt te sterker als we er op letten, dat deze „knecht David" hier evenals in 34:23 ook „herder" wordt genoemd; „en zij zullen allen tezamen één herder hebben". Daarover kan dan ook geen de minste twijfel bestaan.

Maar zoo spoedig als wij dit hebben vastgesteld, beginnen de moeilijkheden. Deze moeilijkheden bestaan daarin, dat in de volgende verzen sprake is niet alleen van een „wonen in het land, dat God aan zijnen knecht Jakob gegeven heeft" (vs 25), maar ook, en zelfs tot tweemaal toe van een „heilgdom Gods dat in hun midden zal zijn tot in eeuwigheid" (in vs 26 en in vs 28). Men kan bij dit heilgdom niet denken aan den tempel van Zerubbabel, en bij dat „wonen in het land" dus niet aan den terugkeer uit de Babylonische ballingschap, omdat hier de aankondiging van den Messias („mijn knecht David") in onlosmakelijk verband is saamgeweven met den overigen context. Aan de mogelijkheid dat wij hier te doen zouden hebben met een geval, analoog aan hfdst. 34 en Jer. 30:5-11, valt dus niet te denken. Maar als we hier melding gemaakt vinden van een wonen in Palestina en het hebben van een tempel in onmiddellijk verband met den Messias, dan hebben we hier zeker niet te doen met een profetie die haar vervulling kan hebben gevonden in de eerste komst van Jezus Christus op aarde. Want toen is aan en onder de Joden niets geschied van hetgeen hier geprofeteerd wordt: ze hebben niet in Gods rechten gewandeld noch zijne inzettingen bewaard; integendeel ze hebben zich zoozeer tegen God verhard, dat ze zelfs zijn eigen Zoon hebben doen kruisigen; en er zal wel geen enkel Bijbel-

UIT DE HISTORIE

„Oude Saartje".

Na haars mans dood was Saartje met een familie meegegaan naar Amsterdam als baker. Daar wachtte haar armoede en ellende; daar ook had ze talloze malen wonderbare uitreddingen ondervonden. Meermalen was er geen brood in huis voor haar twee kinderen, en meermalen zeiden die kinderen, zonder van iets te weten: „Moetje, we hebben niets geen honger, we gaan maar zoo naar bed".

Eens, toen ze door recomandatie een zeer voordeeligen bakersdienst kon krijgen, had ze geen kleeren om als rijkelui's baker voor den dag te komen. Diep moedeloos was ze uitgegaan, niet wetende wat te doen. Toen ze thuis kwam, zei de buurvrouw: „Saartje, er is een groot pak voor je, ik heb het maar aangenomen". Het pak werd dadelijk geopend, en zie, er was een volledige uitrusting in, zooals de deftigste baker het maar wenschen kon.

Aan zulke voorvallen was haar leven rijk, en als ze daaruit sprak, dan leefde alles wat aan haar was. Maar dat alles was haar niet genoeg. Tenminste, als de vrienden dan zeiden: „En is dat dan niet van den Heere geschied?" dan zuchtte ze gewoonlijk diep en zeide: „ja maar!" En dat: „ja maar!" had zijn grond. Het had Saartje altijd ontbroken aan een zuivere kennis van haar zonden en het verlossingswerk van Christus.

Zij droeg één lievelingsdenkbeeld bij zich om, namelijk: het stuk van Gods soevereiniteit, gelijk zij zich gewoonlijk uitdrukte. Daar had haar hart rust in gezocht, daar had zij zichzelf in zoeken te verliezen, daar keerden haar gedachten en haar woorden telkens toe terug. Men hield haar onder de vromen voor een eenigszins raadselachtige ziel, maar de meesten geloofden toch, dat zij een bevestigde was, en rekenden haar tot de bekommerden. Psalm 88, de psalm van den doodbrakenden Heman, was haar lievelingspsalm. En naast den Bijbel was geen boek haar zoo dierbaar als dat van Eliza Cotes, „Verhandeling over Gods soevereiniteit, geopenbaard in de verkiezing en verwerping". Maar gaf ze eens een versje op, dan was het gewoonlijk Psalm 73:13. Den voorlaatsten regel evenwel veranderde zij onder het zingen altijd in:

Mocht Gij dan zijn voor mijn gemoed,
Mijn rots, mijn deel, mijn eeuwig goed!

lezer wezen die er ook maar één oogenblik aan zou kunnen denken deze woorden te laten slaan op de vormelijke vervulling van de wet, waarin de Joden toen wel zeer getrouw waren: men moet zich maar even herinneren, hoe de Heiland over zijn tijdgenooten oordeelde! Maar ze zijn toen ook niet blijven wonen in het land hunner vaders „zij en hunne kinderen en hunne kindskinderen tot in eeuwigheid", want al heel spoedig na Jezus' kruisiging, in het jaar 70 na Chr., zijn ze uit hun land verdreven en over de geheele wereld verstrooid. En al evenmin is er toen sprake van geweest dat Gods „heilgdom in het midden van hen was tot in eeuwigheid", want in datzelfde jaar 70 na Chr. is de tempel door de Romeinen verwoest, en sedert dien nooit weer opgebouwd. Als we dus deze profetie van Koning en Heilgdom, Messias en tempel, moeten verstaan als een profetie voor het nationale Israël, dan zullen we de vervulling daarvan alsnog moeten tegemoet zien. En dan krijgen de Chiliasten gelijk, die denken aan een regering van Christus als nationaal vorst over de Joden, in het land Palestina; dan zullen we zulk een nationaal-Joodsche Christusregering in het Heilige Land nog in de toekomst moeten verwachten. Maar — en letten we hier wel op! — dan krijgen alleen die Chiliasten gelijk, die in dat toekomstige nationaal-Joodsche Messias-rijk ook weer een tempel verwachten. Wanneer men die consequentie niet aandurft, en het is alleszins begrijpelijk dat men voor die consequentie terugdeinst, dan ontvalt aan de Chiliastische verwachting ook alle steun, dien zij in deze profetie zou kunnen zoeken. Er is geen keus: of men moet aannemen dat in het duizendjarig rijk ook weer een tempel en dus een tempeldienst wezen zal, of men moet toegeven dat hier naar een andere dan de letterlijke verklaring moet worden omzien.

Nu kan er, voor wie de Heilige Schrift in haar geheel ten volle en zonder eenig voorbehoud als gezaghebbend aanvaardt en zich voor haar getuigenis ootmoedig buigt, geen oogenblik van twijfel over bestaan, dat er van geen tempel of tempeldienst in het rijk van Christus meer sprake kan zijn. Het Nieuwe Testament leert ons in duidelijke en ondubbelzinnige bewoordingen dat er met Christus' offer aan het kruis een onherroepelijk einde is gekomen aan heel den Israëlitischen schaduwdienst. De tempel en de tempeldienst en heel het Oud-Testamentisch ceremonieel wees naar Christus heen, doelde op zijn offer aan het kruis, maar daarin ligt dan ook de onherroepelijke af-

Zij had rust gezocht en ten deele gevonden in het leerstuk van de goddelijke soevereiniteit in plaats van in Christus. Daardoor had het haar altijd ontbroken aan die kracht en blijdschap in het leven, die het kenmerk en het voorrecht zijn van den waren Christen. Op dit gebrek had men haar dikwijls gewezen. Dan weende zij als een kind; dan riep zij uit: „och, mocht Hij zich ook aan mij openbaren!" Gewoonlijk volgde er echter op: „maar de Heere is vrij!"

Gedurende de laatste vijftien jaren van haar leven kende Saartje geen armoede meer. Ze had zulke voordeelige bakersdiensten gehad, dat ze thans netjes in haar spulletjes zat. Een kleine lijfrente, die haars mans volk haar had bemaakt, nam voorts de zorg voor de toekomst geheel weg.

En zóó, in haar goeden doen, heeft haar kleinzoon Willem Gispén, haar nog gekend, in haar woning op een gracht. Men trad een stoep op, scheelde tweemaal, en steeg dan een tweetal hooge trappen op, geholpen door een dik touw, dat aan den kant hing. Daar woonde grootmoeder Saartje.

Het was een achterkamer. Rechts van de deur stond een onderwetsch glazen kastje met porcelein. Kopjes en schoteltjes, bekertjes, beeldjes, borden en kleine snuisterijen prijken achter de glazen. De Joden hadden er al meer dan eens geld voor geboden, maar oude Saartje was er niet los van. Vrouwelijke kemissen, die zulk een kastje ook wel wilden hebben maar niet hadden, zagen er Saartjes afgod in, en lieten het haar dikwijls gevoelen, dat zij er zoo over dachten. Links was een raam, dat een weinig licht doorliet, zooveel als er tusschen de hooge daken der onliggende huizen tot Saartjes achterkamer kon doordringen. In een hoek, naast het raam, was een hooge kast, van binnen met lood bekleed, die regenbak heette, want de duinwatermaatschappij moest nog komen, en dat lauwe water uit een looden bak was voor duizende Amsterdammers in die dagen nog een verkwikkende drank. Onder het raam stond wat men noemde een ingelegde tafel op vier pooten, die al vele jaren telde, maar aangenamer voorkomen had dan een fonkelnieuwe. Het gordijn was hagelwit, en de matten stonden glommen zonder naar was te rieken. Insgelijks de fijne matten, waarmee de steenen vloer bedekt was.

Wie een oog in het ronde liet gaan, ontdekte dadelijk, dat oude Saartje een door en door heldere en knappe vrouw was. Ook al een reden waarom minder zindelijke Christinnen soms over Saartjes gehechtheid aan de wereld spraken, te meer omdat Saartje met eigen hand de vroeger witte muren met behangsels van een schelling de rol had beplakt, en 's Zondagsavonds een hooge ballonlamp brandde,

schaffing van dit alles na de verschijning van Christus besloten. Dit wordt dan ook door een man als Ds Berkhoff wel ingezien. Hij kan met de vollagen-consequente Chiliasten niet meegaan, die in het duizendjarig rijk ook een herstel van den tempeldienst aannemen. Het is om het belang der zaak noodig hem hier eenigszins uitvoerig te citeeren. Op bldz. 163 en 164 van De Christus-regering schrijft hij het volgende: „en dan is het onmogelijk met het Nieuwe Testament, bijzonder met den Hebreërbrief, overeen te brengen, dat het einde van 's Heeren wegen met Zijn Gemeente uit Israël en de volken zou zijn een weer terugkeeren tot den dienst der schaduwen. Immers, daar zegt de Heilige Geest juist, dat met de komst van Christus en door Zijn volkomen offerande aan het Kruis de tempeldienst is opgeheven, wijl al zijn ceremoniën in Christus zijn vervuld: als Hij zegt: een nieuw verbond, zoo heeft Hij het eerste oud gemaakt; dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de VERDWIJNING". En dan even verder: „Op grond van deze echt Nieuw-Testamentische beschouwing van den tempeldienst is het toch onmogelijk, dat dit door den Heere zelf als oud en verouderd weggenomen weer zou worden verheven als het eigenlijke van het dienen van Hem". Daarmee kunnen we volmondig instemmen. Maar dan moeten we in Ezech. 37:24-28 ook de letterlijke verklaring loslaten. Dan hebben we hier ongetwijfeld weer met een van die plaatsen te doen, waarin we, omdat de Heilige Schrift daar zelf aanleiding toe geeft, een zinnebeeldige uitlegging moeten aanvaarden. Voor moderne uitleggers is het, evenals voor de consequente Chiliasten, hooftgeen bezwaar hier aan een steenen tempel te denken: zij zien de combinatie van Messias en tempel als een verwachting van den profeet, die niet verwezenlijkt werd, gelijk de Chiliasten alsnog de verwezenlijking verwachten; maar wij weten op grond van de Heilige Schrift, dat de profeet zich niet kan hebben vergist, maar dat er ook geen tempeldienst is te verwachten, en voor ons staat het derhalve vast, dat het heilgdom, waarvan hier sprake is, een geestelijken zin moet hebben.

Wij kunnen echter van Ds Berkhoff, dien we zoo straks met volle instemming aanhaalden, nog niet afstappen. Want nu hij zoo beslist zich tegen de verwachting van een herstelden tempeldienst verklaart, vragen wij ons af, welke verklaring hij dan van Ezech. 37:24-28 geeft. Men zou verwachten dat hij aan een dergelijke plaats nu eens

een zeer die door

We zien hare groe noemd w droeg; in en nog d laat, een een recht stalte me haar zilv zij droeg kornetje, was zóó krijgen k hoed op nooit ha dingstukk lui ze dro er ook m Een jak een schoo fijne, zwai had ze le het later van haar donkere o stipjes, k wege de en op de geveer als half naakt neteldoeks het jakje eigenaardi knoopjes dragen, ee schien een dat de to den, als stemden b en oog vi Dat was Maar on schenhart, satijn of dat veel Zij bere Sedert ael haar krac op aankon Hekelen, Hekelen s Christus, l sten nacht

een bizom aan te too punt voor zien wij o daarover p Greenhill wij zouden hooren. Ec op bldz. 1 zijn bespre handelt: I tempel te in dezer v de naar P zich aanst in hoofdza maar ten c weogredene Gods Geest de Heere om hun, zo mondelij wijs te geve gelegen is. en neemt een zekere Christelijke jarig rijk a Jezus, gedu niet kunne sche wij z telijken god en in Israë Daarbij ver 37:28. Het maar daar verwijzende hij in Ezech dego als ee dan den st tuigenis, di is, weg te als centraa maar op N dit iets me de Jeruzale len hebben wordt getri de bedoelin uitdrukking nientische tot den di zich dien